

- 3.: Detta med nedskjutningen, hur skall man förklara det att det så småningom under 1952 blev en så uppseendeväckande händelse som en nedskjutning utav ett flygplan? Vad kan de ha berett på tror överste Wennerström?
- U.: Ja, nu är det ju så att ju närmare man kom kanna Sovjetunionens gränser dess längre når man ju in över territoriet. Och det finns ju många exempel på hur dessa spaningsflygplan har gått så nära nära att ryssarna har ansett sig diplomatiskt och politiskt våga sig på en nedskjutning. Sammanlagt är det väl 10-12 flygplan, tror jag, som har gått åt på det viset, varav sålunda ett är svenskt.
- B.: När överste Wennerström så småningom kom till USA på Er post i Washington, då hände ju denna nedskjutning. Gav det någon reaktion hos Era kontakter i den sovjetiska underättelsetjänsten eller i den amerikanska?
- U.: Ja, på sovjetisk sida så blev det ingen reaktion alls. Det skulle i så fall ha varit att jag fick något meddelande om saken från min kontaktperson i Moskva. Men det förekom inte och fanns väl knappast någon anledning till. Vad som närmast var aktuellt beträffande ryssarna, det var ju den olyckliga omständigheten att jag ju den dagen efter nedskjutningen hade ett cocktailparty i Washington. Och det har jag... skall jag redogöra för det nu eller...?
- B.: Ja, det vore intressant att få höra vad det hade för följd.
- U.: Det var nämligen så att till det här cocktailpartyt hade jag bjudit huvuddelen utav attachéerna och en hel del amerikansare. Det var en mycket stor historia som ägde rum i en trädgård, trädgården till den villa som jag hyrde. Jag kom naturligtvis i en väldigt svår situation

när det stöd i alla tidningar över hela Washington om den här nedskjutningen och jag då hade den här tillställningen, dit den ryske flygattachén var inbjuden. Jag talade med någon på beskickningen och det tror ju du kan varit ambassadören om han var där, eller om han inte var där hans närmaste man. Och då gjorde vi opp det att jag skulle fråga på Pentagon helt enkelt, eftersom det var en sådan där sak som, vad man än gjorde så kunde det ju tydas på något ofördelaktigt sätt, vare sig man inställde eller inte inställde. Särskilt som man ju i så fall var tvungen att göra det samma dag som det skulle äga rum. Det blev ju väldigt uppmärksammat tack vare det. Jag vände mig alltså till en general i Pentagon, som dels är chef för flygets underrättelsetjänst men som också har hand om utländska flygattachéer. Han i sin tur gick i kontakt med protokollchefen i deras utrikesdepartement. Och då gjordes det opp mellan de båda par telefon att det var diplomatiskt olämpligt eller otänkbart att göra en sådan uppseendeväckande sak som att inställa partyt, vi hade dock fullt normal förbindelse med Sovjetunionen, utan det var nödvändigt att låta tillställningen gå precis som var planlagt och inte låtsas om någonting och att överlämna det delikata avgörandet till ryske flygattachén. Man fick bestämma sig om han skulle gå eller inte gå. Och jag spred ju alltså så mycket jag kunde den här rekommendationen jag hade fått så att alla skulle vota hur det låg till. Och när tillställningen gick av stapeln så blev ju det där mer eller mindre det allmänna samtalsämnet. Man visste vad jag hade fått för beordr från Pentagon och man undrade hur den här stackars ryssen skulle bära sig åt egentligen. Resultatet blev att han kom fem minuter innan det var slut och stannade i fem minuter. Och eftersom jag känner till, åtminstone numera, sovjetiska interna förhållanden mycket väl, så förstår jag att han hade inkäntat telegrafiska instruktioner ifrån Moskva omhan skulle gå eller inte och antagligen fått en instruktion som rimmade med vad han gjorde.

Promemoria.

Sammanfattning av vad som vid förhör med nedannämnda personer framkommit beträffande nedskjutningen av ett svenskt DC 3-plan den 13 juni 1952.

Hörda äro: Försvarets förblyningsanstalt /FOA/.

Generaldirektören E.M. Fehrn
 Överste S-O. Olin (mil.ass. vid FOA åren 1951-55)
 Laborator S.G. Rieberg
 -"- E.S. Ljungdahl
 Ingengör O. Nord

Försvarets radioanstalt /FRA/.

Byråchefen O.W. Kempe
 Byrådirektören C.-L. Ekberg
 -"- S.T. Johansson
 I:re byråsekr. T. Nordenström (samverkansman FRA - Fst/Und)
 -"- G.S. Skoog
 -"- A.G. Heåén

Försvarets staben /Fst/.

Konteramiralen E.V.Ph. G:son af Klint
 Överste C.G. Smedmark
 -"- S.G.Hj. Norström
 Major G.N.H. Hellström

Syftet med utredningen var att om möjligt få klarhet i om Överste Wennerström haft kännedom om den form av flygpenningverksamhet i FRA:s regi, som förekom samt ändamålet härmed, för att på basis av lämnade uppgifter skildra så en bild av om Wennerström på något sätt kunnat medverka till nedskjutningen av DC 3-planet.

Det torde helt generellt kunna fastslås, att Överste Wennerström uppenbarligen haft en mycket god allmän kännedom om flygningarna samt även kända

HEMLIG

Se anteckn. å sid. 1

- 2 -

till ändamålet med desamma. Huruvida han på något sätt medverkat till nedskjutningen av flygplanet är en helt öppen fråga och torde endast kunna besvaras av honom själv.

Det faktiska förhållandet rörande flygspaningsverksamheten är följande:

Redan under år 1948 tog FRA under ledning av bl.a. byråchefen Kempe i samråd med försvarstabans initiativ till denna form av flygspaning. De flygplan, som då användes hade emellertid dålig prestanda och kapacitet, varför åren närmast härnäst - sannolikt år 1950 - inköp gjordes av två stycken flygplan med beteckningen DC 3; ett flygplan för FOA:s och ett för FRA:s räkning. Under våren 1952 hade flygverksamheten livlig omfattning och särskilt under början av juni månad detta år. Flygningar företogs då dagligen midvatorslinjen mellan Gotland och baltiska kusten.

Avsikten med flygningarna var att utföra signalspaning, dels i första hand spaning mot rysk radarverksamhet för att tekniskt fastställa vissa data om ryska radarstationer, dels att söka avlysans rysk UK-telefontrafik.

Fredagen den 13 juni 1952 omkring klockan 11.30, när ett av flygplanen företagit en "löpning" fram och åter i området mellan Gotland och fastlandskusten, blev planet nedskjutet och kunde trots intensiva spaningar från svensk sida icke återfinnas. Planet hade åtta mans besättning.

Såsom en parentes kan här nämnas, att under spaningarna efter DC 3-planet medverkade bl.a. Catalinaplan i rätt stor omfattning. Ett av dessa Catalinaplan blev den 16 juni 1952 nedskjutet av sovjetiskt jaktflyg, under det att besättningen i detta fall kunde räddas.

- - - - -

Ett intimt samarbete på det tekniska planet rörande flygspaningsverksamheten förekom mellan FRA och FOA.

Vid FOA tjänstgjorde under åren 1950 - 1953 såsom militärassistent (samarverkansofficer) nuvarande översten Clin. Vid såsom om denna tjänst, var han härutöver chef för den s.k. sjuätte transportgruppen, vilken grupp utförde flygspaningarna som planlades av Clin.

- 3 -

Flygningarna utgick normalt från Bromma flygplats eller F 8 (Barkarby). För att om möjligt kamaouflera flygningarna användes bl.a. andra flygflottilljers stationssignaler. Beträffande förvarningstiden för flygningarna gjordes den så kort som möjligt med förutbestämda kodade flygvägar. Själva färdplanen beständes ofta inte förrän omedelbart före starten från Bromma eller annan flygflottilj.

Flygbesättningarna voro fullt medvetna och införstådda med flygningarnas karaktär och ansågs, enligt överste Olin, icke kunna hemlighållas för dem.

På initiativ av i första hand Fst och även av FOA och FRA, fick äs i utlandet tjänstgörande militärattachéerna, vid de årligen anordnade särskilda attachéträffarna i hemlandet, en allmän orientering om den tekniska utvecklingen /FOA och FRA/, för att de skulle ha en grund för sina bedömanden och för att "se vad som hände i världen". Liknande former för orientering bör även ha förekommit vid Fst.

Från FOA och FRA lämnades årligen sammanställningar om det inhämtade spaningsmaterialet, som tillställdes Fst för bearbetning. Av en sådan årsredogörelse från FRA för år 1951 kan utläsas, att den tillställdes chefen Fst/Sekt. II i februari 1952 och sedan delgivits Fst/Underåttelsesavdelning /Fst/Und/ och dess olika detaljåvdelningar såsom flyg-, marin- och armédetalj Ö.

Årsredogörelsen upptager dels en huvuddel med allmänna data rörande flygspaningsverksamheten och då framför allt tekniska data, dels hur spaningsorganisationen var upplagd och även i vad mån den flygburna spaningen ingick i slutresultatet. Dessutom en kort redogörelse över antalet flygning o.dyl. Härutöver framgår i redogörelsen vilken materiel som användes i flygplanet.

Denna årsredogörelse kompletterades med en dislokationsförteckning med ett begränsat antal mottagare, däribland Fst/Sekt. II, för delgivning till underåvdelningar såsom flyg- och marindetaljerna. Av handlingen framgår hur många flygningar som utförts under år 1951 samt även vilka områden, av den sovjetiska telekommunikationen, verksamheten från flygplåbet varit inriktat mot. Där finnes bl.a. en karta, som anger räckviddsgränsen för signalspaning, hur långt den sträcker sig in i sovjetiskt territorium m.m.

- 4 -

När denna årtredögörelse och dislokationsförteckning inkom till Fst/Sekt. II i mitten av februari månad 1952, tjänstgjorde överste Wennerström icke i Moskva utan var knuten till Fst/Und och bör uppenbarligen ha fått taget del av innehållet i desamma.

Detta påstående får anses styrkt bl.a. genom förhör med överste Norström, som vid den aktuella tidpunkten tjänstgjorde vid Fst, innan han efterträdde överste Wennerström i Moskva. (Wennerström blev senare under år 1952 förflyttad till Washington såsom flygattaché.)

Norström har vid förhör uppgivit, att han trots sin korta tjänstgöringstid vid Fst hade mycket god kännedom om flygningarna och har "ansett" bl.a. dåvarande chefen för flygdetaljen inom Fst/Und, kapten Hellström, för att "få ut allt möjligt" för sin kommande tjänst såsom flygattaché i Moskva. Norström är vidare övertygad om att han och Hellström ingående diskuterade ovannämnda flygningar.

Norström gör dock följande reservation: "Hela verksamheten stod klar för mig, men jag vill inte tillskriva precis att Hellström har givit mig det, mer han har i alla fall varit medverkande, kan man säga, person till att jag fått en klar bild utav det."

Vidare uppgav Norström, att det vid Fst/Und genom dagliga orienteringar hos avdelningschefen, för detaljchefer och andra berörda, förekom gemensamma diskussioner om allt som var av intresse för underrättelsetjänsten och där frågor ställdes och kompletterande svar gavs de närvarande. Norström nämner vidare: "Genom att alla var närvarande och bytte ut underrättelser med varandra så fick alla ett gott tillfälle att bli orienterade om sådana saker, som även rörde FOA och FRA. Man kunde icke undgå, även om det bara blev antydningsvis sagt någonting, genom att man hade så god bakgrund att plocka in det i sitt rätta sammanhang."

Vid FRA har överste Wennerström företagit ett flertal besök under åren utan att någon direkt tidsangivelse kunnat fastställas eller vid dessa allmänna orienteringar berättat.

Beträffande ett besök vid FOA har kunnat fastslås, genom olika förhör bl.a.

med överste Olin, överste Norström samt generaldirektör Fehrm, att överste Wennerström den 13 februari 1952 tillsammans med överste Norström besökte FOA III, där Fehrm, som då var chef för denna avdelning, lämnade en allmän orientering om dels den tekniska utvecklingen och dels konkreta frågeställningar gjordes.

Generaldirektör Fehrm har på fråga om ovannämnda flygverksamhet förden på tal inget minne härav.

Överste Olin, som också var närvarande vid FOA III den 13.2.1952, anser "det vara märkligt om inte den pågående flygverksamheten berördes vid Wennerströms och Norströms besök, dels för att fråga Wennerström om han märkt någon reaktion i Moskva av flygningarna och dels för att orientera Norström om verksamheten, så att han icke skulle gå i någon "fälla"."

Härutöver uppger Olin, att orienteringen av flygverksamheten omfattade "säkerligen flygbanorna, ungefärliga tider och frekvenser för flygningarna."

Beträffande anledningen till nedskjutningen av DC 3-planot har på frågor vissa spekulationer framförts av de hörda:

"Om överste Wennerström känt till flygspaningsverksamheten och om han rapporterat till sina uppdragsgivare, föreligger ingen tvakan om den sovjetiska radarövervakningen ganska lätt kunnat identifiera just detta flygplan." (Olins kommentar.)

"Mig förefaller det mycket troligt att Wennerström genom sina kontakter kunnat bli informerad om vår (FRAs) verksamhet och även vad det innebär ur underrättsesynpunkt." (Kempes kommentar.)

Samtidigt framhåller Kempe å andra sidan, att den svenska flygspaningsverksamheten gick ut på att "draga på sig" den ryska luftspaningsradarn och följa flygplanet, så att vår besättning skulle få tillfälle att göra sina mätningar. Kempe nämner även; "att vid eftergranskning av de på andra ställen inom FRAs organisation avlyssnade materialet framgick, att luftförsvarscentralen i Minsk, vid det tillfälle då flygplanet sköts ned, hade plottat planet före nedskjutningen."

På en hypotetisk fråga, ställd till överste Norström, om det är tänkbart att överste Wennerström genom orienteringar eller vid samtal eller dylikt vid FOA, FRA och Fst/Und, kunnat få en så god allmän bild av DC 5-flygningarna, att Wennerström kunnat utnyttja dessa uppgifter och rapporterat förhållandet till sina uppdragsgivare, svarade Norström: "Ja, jag anser det fullt möjligt. Om han (Wennerström) ville ge upplysningar i det här avseendet, att tala om att vi bodrev signalspaning öster om Gotland ned mot baltiska kusten, så kunde han (Wennerström) säkerligen ge rysserna en ganska god bild av hur dessa (flygningar) var organiserade och i viss mån frekvenser." Dessutom uppgav Norström, att "om det från rysk sida verkligen var angeläget att få veta när en viss flygning startade från Bromma, så skulle det varit en enkel sak för Wennerström att gå upp på taket till flygstationenbyggnaden och eftersom han mycket väl visste vilka flygplan DC 3:or, som FOA disponerade över, se när de startade och sedan per telefon eller på annat sätt meddela, att nu har ett utav FOA:s flygplan startat och troligen kan man vänta att det går ut på en signalspaning eller radarspaning". Norströms senare kommentar torde få ses mot bakgrunden av vad han tidigare under förhöret uppgivit: Nämligen att han vid ett tjänstebesök på Bromma flygplats iakttagit en DC 3:s utrustad med radar och annan antennmateriel och härvid kunnat dra den slutsatsen att detta plan var avsett för den tidigare nämnda flygspaningsverksamheten.

Stockholm den 21 oktober 1963.

K-H Jansson.

Fka.

Vidimerar:

Karlens Jansson

Wini. Com. Cef

Försvarstaben fördsorganisation

Chefen för försvarstaben
(CFst)

Souschef
(Sousch Fst)

